

КИРИЛ АПОСТОЛОВ

СЪДБАТА НА САМОТНИКА

chitanka.info

На пенсионерството това му е най-хубавото — не си вързан. Днеска тука, утре можеш на другия край на страната да осъмнеш. Работата няма да ти закуца, а пенсията върви подире ти като вярно куче. Където ти, там и тя.

Заряхах, с една дума, града и семейството и се върнах на село. За подобни завои в живота е нужен особен подтик, ще рече някой. Така е. Но аз имах повод, сериозен повод. Майка ми, останала съвсем сама тая зима, не пожела да дойде при нас в града, едно, че не ѝ се напущаше старото гнездо, където с баща ми бяха преживели повече от половин век, второ, имаше си своя философия — познатата на мнозина от повъзрастното поколение философия за постоянството и верността пред умрелите.

И ето ме отново селянин. Нагазил в калта, от която сам бях излязъл някога, в гърдите ми отведнъж забушува кръвта на моите предци. Почувствувах се стопанин. С какво, с какво да се заловя най-напред, залових се с градинката. Прекопах, наторих. Изправих и оградата откъм улицата. Сетне дойде редът на покрива. Течеше навсякъде и реших да го претърся. Докарах един камион нови керемиди и за неделя всичко свърших сам. Къщата замяза на невеста, която си е забрадила стоялната шамия. Чакай, рекох си, да ѝ бодна и една брошка отгоре. На новото ново му отива.

По-добре да не бях се захващал с тоя дървен щъркел. Ама човек може ли предварително да знае какво ще му донесе едно дело, па замислено и с най-чисти намерения. Нима щях да си губя толкова дни времето, ако някой ми бе казал, че тази майстория ще стане причината за още една смърт у дома. Пък той, проклетникът, да се чуди човек на тия пипкави мои ръце, стана от жив по жив. Главата, човката, шията, краката от леска издялках. Тялото — от чам, да е по-леко. Крилата и опашката — от черна черница. Накрая боядисах кое както трябваше. Същински щъркел. Заковах го над верандата, там, където покривът образуваше два водостека и се възвишаваше над останалата част като триангулална куличка. Не стига, че го заковах с големи цигански пирони, ами го наплатисах и с една желязна скоба, та и най-силната буря да не може да го събори.

Дойде пролетта. Слънцето по-задълго оставаше на небето. Дните нараснаха. Земята отпърво набъбна, после избеля и шупна като втасало

тесто. Нивите засиняха, а тревата по юртищата и поляните около селото раззелена.

Пристигнаха и нашите постоянни летовници.

Да, пропуснах да кажа, че селският ни дом открай време си имаше щъркели. Гнездяха на бряста, връстник и брат на къщата. Това дебело жилаво дърво отдавна беше изсъхнало, но старият, докато беше жив, не го отрязва единствено заради гнездото на върха. Та долетяха и тази пролет нашите щъркели и първото нещо, с което се заловиха, макар уморени от дългия път, бе да разузнаят всичко ли е на мястото си. Изпънали шии в ясната синева, те закръжиха ниско над къщата, над юртището. Един до друг. Крило до крило. И всё надолу към земята гледат. Ще си помисли човек, че правят инспекторски преглед.

Мама седеше на черничевия дънер, повален пред навеса наместо скамейка. Върху дребничкото ѝ измъчено лице се бе разляла особена нега и благодарност, а в очите ѝ блестяха сълзи. Появата на щъркелите навярно ѝ спомняше за изживения живот в съдружие с баща ми. Повече от петдесет лета двамата бяха посрещали и изпращали наесен тези птици, станали нещо като част от дома, от семейството, част от тях самите. Още не беше снела дланите си от челото, когато изведнъж я чух да вика уплашено и някак припряно:

— Я, па тая!

А ето какво междувременно се случи. Женската, след като дълго и неспокойно бе кръжила около сухия чатал с гнездото, неочаквано се стрелна към дървения щъркел на покрива и почна да го кълве и блъска с крака, глава и криле. Бъхтеше безчувственото дървено чучело, сякаш искаше от него незабавно да напусне това място, нейния дом. Моята майстория обаче не помръдваше. Както казах в началото, много здраво и съвестно си бях изпипал работата.

— Къш, мари! Атанасе, виж, напъди я. Ще се осакати за едното чудо — размахваше безпомощно ръце мама от своя трон пред навеса.

Завладян от нейната тревога, аз тичах насам-натам, хвърляйки нагоре каквото ми попаднеше пред очите. В края на краищата всичко това се оказа абсолютно безполезно, щъркелицата просто не ме чуваше.

В същото време мъжкият клечеше на един крак в гнездото, само на няколко метра от мястото на двубоя, и наблюдаваше най-спокойно необикновената схватка. Защо не желаше да се намеси, защо не

помогнеше на своята другарка. Да не би да е такъв законът им, мислех си, техният птичи закон. Или неговата старица толкова му бе опротивяла, та чакаше непознатата да надвие, за да се чифтоса с нея.

Не съм от сантименталните. Жена ми, която сега гледаше внуците ни в града, постоянно ме кореше, че не съм достатъчно жалостив, че съм суров и дори жесток. Въпреки това не одобрявах поведението на онзи горе, в гнездото. Още повече че работите на покрива наистина отиваха от зле към по-зле. Женската продължаваше да атакува яростно неподвижното чучело, ала личеше, че силите ѝ са на изчерпване. По снежнобялата допреди малко гуша се виждаха размазани червени петна. Кръв течеше и от човката ѝ. Крилете висяха като пречупени отстрани на тялото, а нападенията ѝ ставаха все по-вяли. На няколко пъти, в желанието си да клъвне неприятеля по очите, тя падаше по гръб на керемидите и после дълго не успяваше да се вдигне. При едно такова поредно движение напълно изтощената птица се прескунди през стрехата и полетя надолу към земята подобно безформена шарена дрипа. Не направи дори опит да размаха криле. Тупна на плочника, сякаш се спуска плондер.

След четвърт час щъркелицата съвсем престана да шава в скута на мама, беше умряла. Безрезултатни се оказаха грижите на старата жена да върне към живот наранената птица. Не помогнаха нито човешката нежност, нито водата, която изливаше на капки в разтворената ѝ човка. Като си поплака над безжизненото тяло, тя ми заръча да занеса изстиналото трупче в корията накрай селото, да изкопая гроб и да го зароя. Да не я разнасят кучетата и лисиците, рече.

Не изпълних съвсем както трябва нейната поръка. Види ми се напълно излишна една такава работа. Предпочетох късата процедура — събрах купчина камъни и затиснах с тях разперушинената безформена маса. Когато отново си отидох дома, мъжкият продължаваше да стои на един крак в гнездото. В държанието му не открих нищо, което да показваше, че е разтревожен или че тъгува по изгубената си другарка. Все пак нещо беше предприел в мое отсъствие. От мама научих, че докато ме нямало, отлитнал за малко на покрива, приближил дървения щъркел и дълго го гледал. После отново се върнал на бряста и затракал с клон. Трака, разказваше мама, а очите му сѐ към чучелото на къщата.

Нощта прекара в гнездото. Другия ден, по-другия — също. Макар и останал сам, той не напусна стария си дом на бряста. В края на седмицата обаче взеха да му се губят часове, както би казала най-голямата ми внучка. Вечер пак си идваше редовно, но денем го нямаше никакъв.

Мама по своему изтълкува тия негови бягства: „Не може да понесе мъката — думаше тя. — Тука всичко му напомня за нея. Слушала съм, в Яворница един такъв преди години се хвърлил в селския бунар. Да не вземе и нашият... Сърцето му да не издържи и да си тури край. Ние, хората, дете сме коравосърдечни, понявга не изтрайваме. Та те ли? Горката птица!“

Но аз не бях на същото мнение. И не само защото бях коравосърдечен. А защото знаех истинската причина за продължителните му отсъствия.

От една неделя насам нашият постоянно се навърташе около черквата, където гнездеше друго старо семейство. И все гледаше да бъде там, когато мъжкият заминеше нанякъде и в гнездото останеше само женската. Зелениясалото кубе на олтара беше редовният му пристан. Кацваше върху най-изгърбената част на кубето и като извиеше назад глава, почваше да трака: два единични, серия двойни, отново два единични и накрая пет-шест удара един подир друг. Щъркелицата отначало не му обръщаше внимание. Но към четвъртия-петия ден и тя взе да отговаря по същия начин откъм гнездото на камбанарията. Явно, постоянството на новия ѝ бе харесало, а ухажването му ѝ допадаше. Наближеше ли обаче времето законният съпруг да се върне, вдовецът ухажбор напускаше доброволно кубето на черквата и отлиташе към ливадите.

А майка ми, със своята вродена селска наивност, продължаваше да жали щъркела и да окайва вдовишкото му несретничество. Не минаваше вечер да не си поплаче: „Горкият! Дано не му се случи най-лошото.“ Опитвах да ѝ внуша, че нейните жалби не струват пет пари, защото тъй и тъй... И разправях онова, което знаех и вече бях имал възможност да го видя с очите си... Но тя не ме оставяше да се доизрека. „Говориш тъй, защото си мъж. У вас, мъжете, няма капка милост.“ Старият човек каквото си знае, туй си бае. Като от стена отскачат от него и най-силните доводи, не съвпадат ли със собствените му разбирания за живота. С една дума, моите най-добросъвестни и

искрени намерения да ѝ спестя ненужните тревоги се разбиваха още в самото начало на прах. Понякога си казвах, че тя знае истината не по-лошо от мене, но не иска да чува за нея. Да се смееш ли, що ли.

И лесно, и трудно се разказват случки, в които тъжното и трагичното са на косъм от смешното и комичното. Тука трябва навремени, много точно и сигурно да намериш мярата, иначе рискуваш да представиш нещата в изопачен вид или най-малкото неправдоподобно. Не ви ли се е случвало неочаквано да попаднете на чуждо непознато място при късен залез или ран изгрев, когато слънцето е зад хоризонта и се виждат само отблясъците му. Ще признаете, че в тия кратки мигове стъмването и разсъмването много си приличат и без да искаш, можеш да ги размениш, ако предварително не знаеш къде е изтокът, къде западът.

Подобен страх изпитвах и аз, докато редях тия страници. От моя гледна точка описваната история е един трагикомичен фарс — как даден мъжкар сам пожелава самотничеството, та след туй да може да смени своята партньорка, омръзнала му през дългото съжителство, и как после сложният кръговрат на живота и още по-строгийт закон на природата му изиграват лош номер. Същото обаче, видяно през очите на майка ми, представляваше някаква жална-прежална история за самотата, от която само гробът е в състояние да те избави. Не се наемам да съдя кой от двамата ни е правият и кой кривият. Ето защо в разказа си по-нататък ще се придържам към онова, което сам съм видял, без да влагам личен привкус.

Докато ние с мама по домашному опитвахме да си изясним нещастен ли е или не нашият вдовец, той продължаваше упорито да флиртува с щъркелицата от камбанарията. И да видите с какво завидно постоянство го вършеше! Какво старание влагаше на всяка цена да привлече вниманието ѝ. Да я привърже към себе си. Да я спечели... Не, то не е за описване. То е да гледаш и да се възхищаваш: на енергията, на упорството, на находчивостта и изобретателството, в последна сметка на изкуството да ухажваш.

Имаше ли някакви изгледи за краен успех?

Оказа се, че не.

Защото, когато трябваше да избира кой да бъде бащата на тазгодишните ѝ рожби, щъркелицата предпочете своя съпруг.

Естествено на нашия не му оставаше нищо друго, освен да напусне доброволно полесражението.

И така направи. Сега от сутрин до вечер той клечеше на един крак в гнездото, с изключение на часовете трябваше ли да отлети до пасището, за да напълни гушата с жаби, гущери и скакалци. За пръв път тия дни открих известно безпокойство в държанието му. Мама го наричаше страх от самотата. Но за мен то все още не беше страх, а само една несигурност.

Редуването на състоянията при животните и птиците е строго закономерно. Пререждания и грешки са невъзможни по простата причина, че действията и постъпките при тях се определят изключително от инстинктите. Интелектът тук се проявява много рядко, по изключение, така както при хората по изключение едно състояние, едно поведение може да бъде резултат само на инстинктивното решение.

От раздялата с щъркелицата на камбанарията изминаха седмици, месец, два месеца. Наглед променен, нашият не изглеждаше да се е примирил със самотничеството. Появяването на белодрешковци в небето още го стряскаше и го караше да застава нащрек. Понякога дори излиташе, настигаше другата птица и почваше да кръжи около нея с намерението да я привлече в гнездото на бряста. Доколкото разбрах, тези му опити също се оказаха безрезултатни. Но той и сега не престана да търси изход от положението. Редицата несполуки само го направиха по-сдържан, по-предпазлив в новите му начинания. Очевидно, заключих за себе си, повторното чифтосване при щъркелите не ще да е твърде лека работа.

Привидната сдържаност у нашия приключи с появяването на новото поколение. Щом заякнаха крилата на младочетата и те взеха да напускат гнездата, домашният донжуан отново като че се възроди. Какво още очакваше, та така напористо се стремеше към женското. Толкова силен ли беше нагонът му? Или една сполука наистина би променила живота му и би имала съществено значение за него.

— Има, и то много голямо значение — каза ми в един разговор съседът, след като му разправих историята на къщния вдовец. — Не успее ли да се чифтоса до отлитането, ятото няма да го вземе със себе си, па макар и да не е толкова стар. За прелетните птици от тази присъда по-страшно няма. За тях това означава смърт.

Колко прав е бил съседът, щях да разбера по-късно, когато по случайно стечение на обстоятелствата щях да присъствувам на раздялата (раздяла, неподражаема по своята жестокост) на ятото с онези, които по една или друга причина нямаше да отлетят на юг. Едва тоя ден проумях напълно смисъла и усилията на нашия вдовец на всяка цена да се чифтоса.

Какъв късмет за човечеството, за хората на планетата Земя, рекох си тогава, че в решителните моменти не се оставят да ги ръководят единствено инстинктите. Светът щеше да е пълен с жестокости и тия жестокости, повикани от закономерностите на битието, щяха да определят същността и лицето на цялостното ни поведение, на нашето съществуване, на самия живот.

Но да се върнем във времето, когато бялата младост разтваряше криле да лети. То бяха дни на игри и веселие, на радост и доволство, че са млади, че могат да летят, че са свободни. Дни, в които виждаш как животът се подготвя за своето най-важно предназначение.

... Слънцето все още е зад девет планини в десета, но те вече са излетели във висинето и целите горят върху фона на теменуженосинята коприна на небето. Огромните им кръстообразни тела, гледани откъм земята, приличат на хвърчила, които, мислиш си, никога няма да успеят да слязат, а все повече ще се издигат и смаляват. Млади. Свободни. Щастливи. Необременени от никакви грижи. Да правят гнезда. Да отглеждат челяд. Да хранят тази челяд. Единственото им задължение е да изучат както трябва плуването във въздуха и да се израдват докрай на младостта... Теменужената подплата на небето неусетно избелява. Слънцето изпълзява бавно над хоризонта. Росата в мочурливите ливади накрай село заблестява. Жабите излизат от водата, за да подсушат кожата. Време е и те да бъдат там, долу. Такива са уроците на живота. Ала младостта от всичко най-малко обича уроците. И пиянството в ефира продължава.

Случваше се понякога неукрепналите криле да не издържат и празното под тях ги увеличаше. Тогава младочетата по неволя търсеха помощта на краката — в сухия клечоряк на родното гнездо или на високия комин на някоя къща. Ако това станеше с женска и в близост до бряста, нашият не пропускаше случая да излети и да я пресрещне още във въздуха. Опиянена от ведрото утро, поласкана от вниманието на стария самец, младата неопитна щъркелка приближаваше доверчиво

до него. Целият разтреперан, с увеличащи движения на шията, главата и крилете, той я примамваше малко по малко към своето гнездо. Но както в предишните похождения, и сега нито веднъж не съумя да доведе работата до успешен край. В решителния момент, като изневиделица, винаги се явяваха по два-три, а някога и повече млади тазгодишни мъжкар и заставаха помежду им. Едни блъскаха нея, отдалечавайки я от гнездото и бряста, други връхлитаха върху него. Макар да беше по-опитен във всяко отношение — и удари да нанася, и да отразява умело насрещни удари, в края на краищата победеният всякога беше той.

Така и не му провървя нито веднъж в тия начинания.

След няколко неуспешни опита да привлече и задържи трайно в гнездото си желаната партньорка нашият вдовец загуби всякакъв интерес да общува със събратята си. И тогава, да, тогава аз наистина съзрях в държанието му онова, което мама далеч по-рано, още в самото начало, бе определила като страх от самотата. Обхванат от това чувство — последна степен на безпокойството и несигурността, — той преживя близо два месеца. Страхът сега прозираше от всяка негова проява в гнездото и извън гнездото, от начина, по който търсеше храната, от начина, по който я изяждаше. Приличаше на болник, известен за своята обреченост.

Денят беше сух и горещ. Обагрена от първата позлата на есента, яворовата кория накрай село приличаше на изрусяла вежда, вклинена в огромния блок с царевица. Но моят път водеше не към корията, а точно в противоположна посока. Там всичко още беше зелено: мочурищата, ливадите, зеленчуковите градини. Вървах бавно, нямаше за какво да бързам. Отдалеч ги видях. От двете страни на мекия коларски път, че и по самия път. Един разлат бял харман от птици.

Сбор-проверка преди отлитането на юг, рекох си.

Снежната им перушина светеше, сякаш току-що бяха ходили да се къпят на реката. Малко встрани от основния кръг, до циментовия електрически стълб за високо напрежение, личеше друга групичка. Това бяха няколко измърляни, грозни на вид щъркели. Около тях, заели наперена, войнствена стойка, караулеха младоци. Долчинката, която трябваше да прекоси, за известно време изтри от погледа ми картината

с щъркелите. Докато изляза на отсрещния склон, ятото вече беше излетяло във въздуха и в момента изправяше редицата. Сред ливадата до големия електрически стълб се виждаше едно бяло размазано петно. Когато приближих съвсем, видях, че това са мъртви щъркели. Единият от убитите беше нашият вдовец.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.